

Советск улсин эрүл-мендин төлө

Күч-көлчирин сә хәәлгәнә тускар партин кедг килмдждлгн советск улсин эрүл-мендиг эмчин халхар дөнъ болдж теткдгнд нег үлү тодрха медгднә. Биди цугтан эмчин халхар оньгәр дөнъ ави гидж дасчкад, баядин ори-нуттг нег чиги күч-көлчир минь тиим дөнъ эс авдиг нам зәрмдән мартчкнавди. Америкин Соединени Штатмудт амтет эмчин халхар дөнъ боллггн юн болдж тустиг КПСС-н XXI хуртг үр Н. С. Хрушев ил медүлдж үзүлдж, итклтә үлгүр-мүд келлә.

«США-д эмчин халхар дөнъ боллггнә үнн дундин өрк-бүлд болхла, йир күнд болна» гидж «Юнайтед Стейтес энд Уорлд рипорт» гидг американск журнал заньгдженә. Улгүрн хотин амнд ирдг гемиг эмнхлә, кемрджән түүгт өвчх кергтә болхла, 1264,5 доллар болдг чиги, терүнәс гемтә күн 21 хонггт больницд кевтсидн 325,5 доллар, өвчсидн — 500 доллар, өвчдг хорад кевтсидн — 75 доллар, эдгдг гартлан палатд бәасн төләдн, 3 доллар, эмсидн — 78,6 доллар, 21,5 доллар кислород килсидн, боосн кенчртн — 56,3 доллар, лабораторн теткдгнд гидж 99 доллар, өвдкүр багьрулдг тәрлгнәнд гидж 50 доллар, рентгенд орснд 55 доллар өгнә гидж журнал заньгдженә.

Ташагьан хамхрсн цагт эмнхлә нег үлү үнтә болдж тусна. Американск хотл балгьсна больницд минь терүт эмсид 3677 доллар авна. Кемрджән нег доллар кирцхд 10 арслн болдг болхла, кәдлмшч күн ташагьан хамхрсн болхла, түүгтан эмнүлхләрн 37 миньгь шах арслн өгдг болдж гарчана.

Ик болв чиги, багь болв чиги, эмнүлгнә дөнъ боллггнд цугтадн үнн-

нь өгх кергтә болна. Американск күч-көлчир эврәнн хавтхас джил болгн 10 сай доллармуд өглгн — США-д эмчин халхар дөнъ болггн тер болджана. Эмч — тисн доллар болджана гидг үлгүр тенд харадан келдхш.

Кемрджән танд тиим ик мөнъги уга болтха гий, кемрджән тана мөнъгити багь болтха гий, тер цагт яяхмб?

Капитализмин делкәд тер кендн болв чиги төр уга! Кемрджән бийән эмнүлдг мөнъги уга болхла, тер жүн укхми — хуучн өмкрдә унджах йосна законь тиим.

Мана советск бәәдл терүнәс ямаран заагта! Цуг күч-көлчир эмчин дөнъгәр оньгәр теткднә, даньгин өсәд, өргджәд йовдг оли больницә, поликлиникә, санатормуд, амрлгнә гермүд теднә медлд бәәцхәнә.

Тиимгә яяхм билә, тегәд! Юнъгад гихлә. Коммунистическ партин, мана правительствин цуг үүлдврмүдн нег алдр күслүр — советск цуг улсин бәәдл-джиргьлн теткддг, байрта, хүвтә боллггнур залгднә. Терүнә төләд шалтг-өвчнлә ноолдх, күч-көлс харлгьар болн эрүл-менд харлгьар государствени ик кәдлмш кех кергтә. Эи кәдлмш мана ори-нуттг кегднә.

Советск йосна джилмүдт эрүл-менд харлгьн мана ори-нуттг ик делгрлтән авб. Кемрджән 1913 джил оли амтнә эрүл-менд харлгьнд амн болгьна тоод Арәсәд цуг бийн гаргьдг мөнъгн 91 деншг бәәси болхла, СССР-т 1940 джил амн болгьна тоод гаргьдг мөнъгнә тонь 47 арслн 10 деншг болла (терүнд физкультурн керрт гаргьдгдг мөнъгитг орлцулад), 1957 джил — күн болгьна тоод тер керрт 177 арслн 40 деншг гаргьдгдг болла.

Революцин урдг цагинәр дүнъг-

үлхлә, өдгә цагт эрүл-менд харлгьнд гардг мөнъгн 200 холван шаху өсв.

Эрүл-менд харлгь болн эмчин халх наук делгрүлггнд мана государствд джил болгн государствени бюджетәс кесг арви миллиард арслн гаргьдг өгнә. 1958 джил эрүл-менд харлгьнд болн физкультурт гаргьсн мөнъгн 40 миллиард арслнъгас үлв. 1956—1958 джилмүдт коллективн бооцанд күч-көлс харлгь ясрулгьна төрмүдт гидж 8,8 миллиард арслн орулдг, кәдлмшчирт шишлн кәдлси цагтнә үмсдг, хувц оньгәр өглгнд 13,5 миллиард арслн гаргьдг.

Хаана Арәсәд 10 миньгн күүнд нег эмч бәәдг билә, ода болхла 10 миньгн күүнд 18 эмч бәәнә. Мана эрүл-эмнд харлгьнд эмчин халхар кәдлг ик оли кәдлчир; 350 миньгн эмчир, (шүднә эмчир орлцул уга) эмчин дундин медрлтә нег сай үлү кәдлчир бәәнә.

Средний Азийин болн Казахстан райодар оли амтнд эмчин халхар дөнъ боллгн нег үлү икәр өсв. Өдгә цагт эн райодар цуг хаана Арәсәд бәәси эмчирәс даву оли эмчир бәәнә. Оли амтиг эмчин халх кәдлчирәр теткдгәри Советск Союз цуг нарт целкәд негдгч орм эзджәнә.

Нег ним ил факт бәәнә: Лихачевин нертә московск автомобилн заводт, кәдлмшчирин боли церглачирин эрүл-менд хардг хәләлггнд 13 профессормуд болн эмчин халх науки кандидатир, 142 эмч, 250 фельдшермүд, акушерск болн медицинск сестрас кәдлхәнә. Заводин поликлиникд темтә улсиг цуг зүси гемин эмчир хәләлхәнә. Заводт цехин 18 эмчин пунктс бәәнә. Капиталистическ ямаран ори-нуттг күч-көлчиритгидж эмчәр теткдг болх йир?! Советск күүнә эрүл-менд харлгь-

Советск күүнә эрүл-менд харлгь-

ар кесг зун научн учрежденьс, кесг миньгн научн кәдлчир кәдлджән хәнә. Зүси-зүүл гем ирлггнд хөрлт келгьәр боли эмиллгьәр мана номтир-медикүд өрки чиртә хара биш оли шин секвр кецхәв. Сәәнәр тус болдг шин кесг эмс кедж гаргьдг, үлгүрн, хәнәди гем эмндг эм гаргьдг.

Күнд промышленностин зәрм халхсар кәдлмшчириг боли үүлд церглачириг кәдлмшчин хасгдси өдрт орулгьн, пенсәр теткдгнә тускар шин зака гаргьлгн, саата күүкд улст боли төрски цагтнә теднд өгдг болгиг утдулгьн, бички джалв авдт кәдлмшчирин боли үүлд церглачирин джалв икдүлгьн, багь наста кәдлчирт өдртән 6 болв 4 часд кәдлгьәр боли багь наста кәдлчирт сара хонгин амрлгь өглгьәр партин XX хуртин хөөн тиим ик төрмүд күңәлгьн советск күч-көлчирин эрүл-менд харлгьна тускар агьу ик килмджән өглгьн болджана.

Советск күүнә тускар, терүнә эрүл-мендин тускар, терүнә күч-көлснә боли амрлгьна тускар Коммунистическ парть килмдждлгьн айта гидг ашмуд өгнә. Урдн кесг арви, кесг зун миньгн күүнә амнд күрч йовси гем-шалтг — маалы, оньгьадг, хәрү ирдг халу дүрдг, харьар гем-шалтг мана ори-нуттг тас уга кедгв. Советск Союзд амтнә үкл революцин урдг цагинлә дүнъгцүлхлә 4 холван хасгдв, 1940 джилнлә дүнъгцүлхлә 2,4 холван хасгдв.

Революцин урдг Арәсәд миньгн күүнәс джил болгн 30 күн укдг билә. 1956 джил күүнә үкл миньгн күүнәс 7,5 күн болла. Тер цагла Англд күүнә үкл миньгн күүнәс 11,7 болв, США-д — 9,4 боли Франц — 12,4 болла. Ода болхла манд, амтнә үкл цуг нарт делкәд хамгин бички болна.

Арәсәд бички күүкдин үкл нег

үлү ик билә: торси 4 бичкдүдәс джил болл уга негнә үкдг билә. 1958 джил күртл мана ори-нуттг бичкдин үкл 6 холван багьрв. Советск улсин ут наслгьн зөвәр икдв. Революцин урдг джилмүдт дундлад 32 насн күртлән амд бәәдг бәәси болхла, ода 67 нас күртлән эрул-менд ут наслна. 90 настагьас өбдән наста көгшдин тонь 5 холван өсв.

Мана советск республиксин негнд — Армянск ССР-т оли амтнә бәәдл-джиргьл өслгьнлә хамдан, оли амтн ут наслгьн өсәд йовлгьн ик сонн болна. 1926 джил энүнд 60 настагьас өбдән наста 57500 күн бәәлә. 1939 джил тиим улсин тонь 87400 күн бәәлә, 1956 джил болхла теднә тонь 131500 күрч өсв, теднас 400 шаху күнә зуунас өбдән наста билә.

Советск эрүл-менд харлгьна эн ик күңдг — мана стройин үлү сәәни герчн болджана, оли-амтнә эрүл-менд харлгьна тускар мана государств цуцртан угагьар килмдждгт герчн болджана.

Күч-көлчирин тускар ленинск кевәр сәәгьин хәәлгн, оли амтнә бәәдл-джиргьлиг улм цаарандн ясрулгьна тускар СССР-н оли амтнә эдл-ахун делгрлтин долан джилә зурад даавртагьар ивтрүлгдг келдси бәәнә. Оли амтнә эрүл-менд харлгьн улм цаарандн ясрулгьар долан джилә зуран контролн тоод ик программ хәләгдг темдгдг.

1959—1965 джилмүдт эрүл-менд харлгьна шин учрежденьс тосхлгьн, социальн теткврт, физкультурт боли спортд, тер мет эмчин халх промышленность делгрүлггнд 25 миллиард 400 сай арслн государств гаргьдг, өгчәнә. Эн мөнъгн больницейн орна тоог 2 холван икдүлх, бичкдин садин ормин тоог 2,5 холван икдүлх аргь өгхми.

Бичкдин яслемудин боли садмудин ормин цуг тонь долан джилн чилгьәр кирцхд 5 сай 125 миньгь күрхми. Предприятя, эс гидж учрежденьс кәдлджәх 5 күүкд күүнәс негнә өврәнн күүкдн яслд эс гидж бичкдин садт орулдж өгх аргьта болхми.

1965 джил Советск Союзин санатормудар джил болгн, ода амрлгнәр болхла, 51 миньгн күн икәр эмнүлцхәхми. Амрлгьна гермүдәр бәәх 20 миньгн орм негдхми. Долаи джилн чилгьәр мана ори-нуттг больницин ори 2 сай 63 миньгь күрхми, санатормудар 330 миньгн ори боли амрлгьна гермүдәр — 150 миньгн ори күрхми. Оичн көгшдин бәәх интернати гермүд тосхлгьн икәр делгрүлгдхми.

Медикаментс боли эмчин халх нань чиги издельс гарлгьн дегд икәр делгрхми. Улгүрн, антибиотикүд гаргьлгьн — 3,7 холван икдүлгдхми, витамин гаргьлгьн — 6 холван икдхми.

Бөдлх калрмуд ягьдг, ям икәр өсхмб? Долаи джилн чилгь күртл Советск Союзд эмчирин тонь 500 миньгь шаху күн күрхми. 450—460 күн болгнд нег эмч бәәхми. Хамгин ик делгрлтә баячудин ори-нуттгидг СССР ик холд ардан үлдәхми.

Советск улсин эрүл-менд харлгьна боли батрулгьна төләд, теднә нас утдулхин төләд цуг эн хамг улм сән, таалта бәәдл тогтах.

Советск медицинә кәдлчир! Оли амтнә эрүл-менд харлгьн ясрулдж улм делгрүлтн, эмилгьнә боли цеврцер бәәлгьнә учрежденьсин кәдлмшт культур бәәлүлтн! Медицинск наукин шин күңдгитг орлцулдж өвзлтн! Советск улсин — коммунизм тосхачирин эрүл-менд харлгьн цаарандан ясрулхин боли теднә нас утдулхин төлә шунлттагьар ноолдхатн!

«АГИТАТОР» журналас.